

Друга Всеукраїнська наукова конференція

**«Історія та археологія
України: сучасні
тренди досліджень»**

29 квітня 2026 року

М.Одеса

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д.
Ушинського»**

**Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка**

**Відділ історії козацтва на півдні України Науково-дослідного
інституту козацтва при Інституті історії України НАН
України**

Одеський національний морський університет

Одеський історико-краєзнавчий музей

**ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ:
СУЧАСНІ ТРЕНДИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2026

УДК 94(477)+903(477):(06)

Рекомендовано до друку кафедрою
історії України Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 11 від 20 травня 2026 р.

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол №14 від 28 травня 2026 р.

Редакційна колегія:

к.і. н., доцент Сєкерська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*
Лаборант кафедри історії України Нікіфорова Н. А. (Одеса) –
відповідальний секретар
д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава)
д. і. н. Бруяко І. В. (Одеса)
ас. Родіял Д. О. (Одеса)

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка
наукових праць / за ред. О. П. Сєкерської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної
історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та
археології України. До неї увійшли публікації молодих вчених, аспірантів та
здобувачів освіти, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній
конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень», яка
відбулася **29 квітня 2026 року** у ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто
цікавиться історією та культурою України.

Рецензенти:

д. і. н., професор Михайлуца М. І.
д. і. н., професор Діанова Н. М.

Видано за редакцією авторів-здобувачів та наукових керівників

АДМІНІСТРАТИВНІ ТА РЕПРЕСИВНІ ПРАКТИКИ
АНТИРЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР В ОДЕСЬКІЙ ЄПАРХІЇ
(1920–1939)

Генсьорський Василь с.66

ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО
РОЗВИТКУ БУДЖАКУ ЯК ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ
УКРАЇНИ

Гладких Анастасія, Савченко Віктор.....с.72

ОБРАЗ ПЕТЛЮРИ ТА СКОРОПАДСЬКОГО У ТВОРАХ
ІСТОРИКА УКРАЇНИ ВІКТОРА САВЧЕНКА

Єременко Маргарита.....с.81

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ПРОТОІЄРЕЯ АРСЕНІЯ
ЛЕБЕНДИЦЕВА

Єрмакова Валерія с.88

ДЖАЗ В ОДЕСІ: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ,
ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТА СУЧАСНА МОЛОДІЖНА
СЦЕНА

Жимолостнова Вероніка.....с.96

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСЕЛЕННЯ ЧАТАЛ-ГЮЮК

Засоба Катерина, Секерська Олена.....с.103

РОЛЬ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УНІЇ У ФОРМУВАННІ
ІСТОРИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Кондратюк Василь, Середа Олександр.....с.109

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ ОДЕСИ В ХІХ СТ.

Кравченко Яна, Діанова Наталія с.114

НАСЛІДКИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АВАРІЇ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я
НАСЕЛЕННЯ ТА ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Мехеда Ангеліна с.120

Анастасія Гладких, здобувач другого рівня вищої освіти, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

Віктор Савченко, д. і. н., професор кафедри історії України ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ БУДЖАКУ ЯК ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано особливості історичного та культурного розвитку Буджаку як прикордонного регіону України. Визначено основні чинники формування поліетнічного середовища регіону та окреслено специфіку його культурної взаємодії.

Ключові слова: Буджак, Південна Бессарабія, прикордонний регіон, поліетнічність, культурний розвиток.

Буджак є одним із найбільш своєрідних історико-географічних регіонів Південної України, що розташований між Дунаєм, Дністром та узбережжям Чорного моря. Його розвиток значною мірою визначався прикордонним положенням території, яка протягом тривалого історичного періоду перебувала у сфері впливу різних державних утворень і культурних традицій. У науковій літературі Буджак часто розглядають як особливий прикордонний простір Північного Причорномор'я, де відбувалися активні процеси політичної, соціальної та культурної взаємодії різних народів [1].

Історичний розвиток регіону тісно пов'язаний із процесами формування багатонаціонального населення Північного Причорномор'я. У різні історичні періоди територія Буджаку входила до складу Османської імперії, Російської імперії, Румунії та Радянського Союзу, що істотно вплинуло на соціально-економічні та

культурні процеси в регіоні. Саме ці політичні трансформації сприяли формуванню поліетнічного середовища, у якому співіснували українці, болгари, гагаузи, молдовани, татари та представники інших етнічних груп [2].

У сучасній історичній науці прикордонні регіони дедалі частіше розглядаються як важливі простори міжкультурної взаємодії та формування багатокультурного середовища. У цьому контексті Буджак виступає прикладом регіону, де історично склалося поєднання різних етнічних, мовних і культурних традицій. Дослідники наголошують, що саме багатонаціональний склад населення та тривалі культурні контакти сприяли формуванню унікального культурного простору Південної Бессарабії [3, с. 29].

Попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених історії Південної Бессарабії, питання формування Буджака як прикордонного історико-культурного регіону потребує подальшого комплексного аналізу. Особливо актуальним є дослідження історичних передумов формування поліетнічного населення регіону та особливостей його культурного розвитку.

Метою цієї статті є дослідження особливостей історичного та культурного розвитку Буджака як прикордонного регіону України, а також визначення основних чинників, що вплинули на формування його поліетнічного та культурного середовища.

Для досягнення мети передбачені наступні завдання:

- проаналізувати історичні передумови формування Буджака як прикордонного регіону;
- дослідити особливості етнокультурного складу населення Південної Бессарабії;
- визначити основні риси культурного розвитку регіону та їх роль у формуванні регіональної ідентичності.

Стан вивчення проблеми. Проблеми історичного та культурного розвитку Південної Бессарабії та Буджака привертають увагу сучасних дослідників у контексті вивчення прикордонних регіонів, поліетнічних суспільств та процесів формування регіональної ідентичності. У сучасній історіографії ці питання розглядаються з позицій історичних, культурологічних та соціально-політичних досліджень.

Значний внесок у дослідження історичних процесів на українських землях у XIX столітті зроблено у праці В. Шандри та О. Аркуші «Україна в XIX столітті: людність та імперії». Автори

розглядають особливості розвитку українських територій у складі імперських держав, аналізують взаємовідносини між імперською владою та місцевими спільнотами, а також процеси формування культурної та соціальної ідентичності населення. Дослідники підкреслюють, що упродовж XIX століття відбувалися важливі геополітичні трансформації, які впливали на розвиток регіонів України та формування їхнього соціального й культурного середовища [4, с. 6-7].

Окрему увагу науковці приділяють питанням культурного розвитку Південної Бессарабії. Зокрема, Т. Шевчук досліджує роль мистецького краєзнавства у формуванні регіональних студій та підкреслює, що сучасні краєзнавчі дослідження дедалі більше орієнтуються на вивчення культурних процесів і локальної спадщини. Авторка зазначає, що дослідження культурних традицій і мистецьких практик Буджака сприяє формуванню позитивного образу регіону та розвитку його культурного потенціалу [5, с. 138-139]. Крім того, у роботі наголошується на важливості міжкультурної взаємодії народів Південної Бессарабії та її значенні для формування локальної ідентичності населення [5, с. 140].

Важливим напрямом сучасних досліджень є вивчення історичної пам'яті та культурного простору міст Південної Бессарабії. У статті Л. Циганенко та Г. Олейнікової розглядаються особливості формування історичної пам'яті у мультиетнічному середовищі дунайських міст. Автори підкреслюють, що специфіка історичного розвитку регіону, часті зміни державної належності та етнокультурне різноманіття сприяли формуванню особливого культурного середовища. При цьому важливими носіями історичної пам'яті виступають архітектурні пам'ятки, культові споруди, топоніміка та інші елементи міського простору [3, с. 29-30].

У сучасних дослідженнях також розглядаються етнополітичні аспекти розвитку регіону. Так, В. Бондаренко аналізує процеси формування етнополітичної ситуації в Буджаку та роль окремих етнічних спільнот у розвитку регіону. Автор зазначає, що історичні процеси колонізації та міграції населення сприяли формуванню поліетнічного складу населення Буджака, що стало важливою особливістю його історичного розвитку [2, с. 19-20].

Важливе місце в сучасній гуманітарній науці займають також дослідження, присвячені фронтірному характеру регіону. У збірнику наукових праць «Буджацький фронтір у дзеркалі сучасної

гуманітаристики» розглядаються різні аспекти історії, культури та мовної ситуації Буджака, що дозволяє дослідникам комплексно аналізувати процеси розвитку цього регіону як прикордонного простору [1, с. 3].

Отже, сучасні дослідження демонструють зростання наукового інтересу до історії та культури Буджака. Водночас комплексне вивчення історичних і культурних особливостей регіону як прикордонного простору потребує подальшого дослідження, що зумовлює актуальність даної теми.

Буджак є історико-географічним регіоном Північного Причорномор'я, який сформувався в межиріччі Дунаю, Дністра та Чорного моря. Його географічне розташування здавна визначало стратегічне значення території та сприяло формуванню особливого історичного середовища. Територія Буджака розташована на півдні сучасної Одеської області і є частиною ширшого історичного регіону Бессарабії, що протягом різних історичних періодів перебував у складі різних державних утворень. Саме прикордонний характер цієї території значною мірою визначив специфіку її історичного та культурного розвитку.

У науковій літературі Буджак часто розглядають як своєрідний фронтірний простір, де відбувалися активні процеси політичної, культурної та етнічної взаємодії. Регіон розташований між дельтами Дунаю та Дністра і межує з територіями сучасних Румунії та Молдови, що робить його важливим прикордонним регіоном Південної України. У науковому дискурсі для позначення цієї території також використовуються назви «Південна Бессарабія» або «Українське Придунав'я» [1, с. 6]. Таке географічне положення сприяло формуванню складних історичних процесів, пов'язаних із переміщенням населення, зміною політичної влади та розвитком культурних контактів.

Протягом тривалого історичного періоду територія Буджака перебувала у складі різних держав. У ранньому середньовіччі ці землі входили до сфери впливу різних кочових народів та держав Північного Причорномор'я, а пізніше – до Османської імперії. Саме в цей час сформувалися передумови для подальших міграційних процесів та етнічних змін у регіоні. Назва «Буджак» має тюркське походження і означає «кут» або «окраїну», що відображає прикордонний характер цієї території [2, с. 22].

Важливі зміни у розвитку регіону відбулися наприкінці XVIII –

на початку XIX століття, коли після російсько-турецьких війн територія Бессарабії поступово перейшла під контроль Російської імперії. У цей період почалися активні процеси колонізації та заселення території новими етнічними групами. На землі Буджака переселялися болгари, гагаузи, німці, молдовани та інші народи, що значною мірою визначило сучасний поліетнічний характер регіону [2, с. 19]. Такі міграційні процеси стали важливим чинником формування багатонаціонального середовища Південної Бессарабії.

Дослідники підкреслюють, що історичний розвиток українських земель у складі імперських держав у XIX столітті супроводжувався значними соціально-економічними та демографічними змінами. Ці процеси мали безпосередній вплив на формування населення південних регіонів України та їхню культурну специфіку. Геополітичні трансформації, пов'язані зі змінами державних кордонів і входженням українських територій до складу великих імперій, визначали напрямки соціального розвитку та етнічних процесів на цих землях [4, с. 14-15].

У XX столітті територія Буджака знову пережила значні політичні трансформації. Після Першої світової війни вона входила до складу Румунії, а у 1940 році була приєднана до Радянського Союзу. Надалі ця територія входила до складу Української РСР, а з 1954 року – до Одеської області. Такі історичні зміни значною мірою вплинули на формування соціальної структури населення та культурного середовища регіону [2, с. 21].

Таким чином, формування Буджака як прикордонного регіону відбувалося під впливом комплексу історичних чинників, серед яких важливу роль відігравали географічне положення території, політичні трансформації та міграційні процеси. У результаті цих процесів сформувався поліетнічний регіон із багатою культурною спадщиною, що поєднує традиції різних народів та історичних епох.

Однією з ключових особливостей історичного розвитку Буджака є його поліетнічний характер, що сформувався внаслідок тривалих міграційних процесів, колонізаційної політики різних держав та географічного розташування регіону на перетині важливих торговельних і культурних шляхів. Саме прикордонне положення території сприяло формуванню багатонаціонального середовища, у якому взаємодіяли різні етнічні та культурні традиції.

Історично територія Буджака була місцем проживання або транзиту різних народів. Упродовж XVIII-XIX століть, особливо після входження Бессарабії до складу Російської імперії, на цих землях

відбувалися активні процеси заселення. У цей період сюди переселялися болгари, гагаузи, молдовани, німці та представники інших етнічних груп. У результаті сформувалося багатонаціональне населення, яке стало характерною рисою регіону [2, с. 19-20].

Значну роль у формуванні етнокультурної структури Буджака відігравали також гагаузи – тюркомовний православний народ, переселення якого на територію Південної Бессарабії відбулося переважно наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Їх поява була пов'язана з міграційними процесами, що відбувалися після російсько-турецьких війн. Переселення гагаузів на територію Буджака відбувалося за підтримки російської адміністрації, яка проводила політику колонізації південних земель імперії [2, с. 19].

Водночас важливою рисою розвитку регіону стало співіснування різних етнічних груп у межах спільного соціального простору. На території Буджака сформувалися численні поселення болгар, гагаузів, українців, молдован та інших народів, що зберігали власні мовні, релігійні та культурні традиції. Така різноманітність населення сприяла формуванню складної етнокультурної мозаїки, яка стала характерною рисою Південної Бессарабії [1, с. 6].

Особливу роль у розвитку етнокультурного середовища відігравали міста регіону, які виступали центрами міжкультурної взаємодії. У таких містах, як Ізмаїл, Болград, Білгород-Дністровський та інші, формувалося багатокультурне міське середовище, де взаємодіяли різні етнічні спільноти. Саме в міському просторі відбувалися інтенсивні процеси культурного обміну, що сприяли формуванню спільних соціальних практик та локальної ідентичності населення [3, с. 29-30].

У сучасних дослідженнях Буджак також розглядається як приклад регіону, у якому історично склалася специфічна модель співіснування різних культур. Попри наявність етнічного різноманіття, у регіоні сформувалися механізми соціальної взаємодії, що забезпечували відносно стабільні міжетнічні відносини. Саме тому дослідники характеризують Буджак як унікальний прикордонний простір, де історично відбувалося поєднання різних культурних традицій [5, с. 7].

Отже, етнокультурне різноманіття є однією з визначальних характеристик історичного розвитку Буджака. Багатонаціональний склад населення, сформований у результаті міграційних процесів та колонізаційної політики, сприяв виникненню особливого культурного

середовища, у якому поєдналися традиції різних народів. Саме ця поліетнічність стала важливим чинником формування культурної специфіки регіону та його місця в історичному просторі України.

Культурний розвиток Буджака формувався під впливом складних історичних процесів, пов'язаних із прикордонним положенням регіону, багатонаціональним складом населення та тривалими контактами між різними культурними традиціями. Саме поєднання різних етнічних, мовних і релігійних елементів стало визначальною рисою культурного простору Південної Бессарабії. Однією з важливих характеристик культурного розвитку регіону є збереження локальних традицій різних народів, які проживають на його території. У Буджаку історично співіснують українські, болгарські, гагаузькі, молдовські та інші культурні традиції, що відображається у побуті населення, фольклорі, народному мистецтві та релігійних практиках. Таке різноманіття культур створює своєрідний культурний ландшафт регіону, який вирізняється серед інших територій України.

Дослідники підкреслюють, що культурна спадщина Південної Бессарабії є важливим об'єктом сучасних регіональних досліджень. Зокрема, значна увага приділяється вивченню мистецьких традицій та культурних практик населення регіону, які є важливим елементом збереження історичної пам'яті та локальної ідентичності. Мистецьке краєзнавство дозволяє розглядати культурний розвиток регіону як складний процес взаємодії традицій різних народів, що проживають у поліетнічному середовищі [5, с. 138-139].

Важливу роль у культурному житті Буджака відіграють міста регіону, які історично були центрами торгівлі, освіти та культурного обміну. Саме в урбаністичному середовищі відбувалися активні контакти між різними етнічними спільнотами, що сприяло формуванню багатокультурного міського простору. Архітектурна спадщина, історичні пам'ятки та культурні традиції міст Південної Бессарабії відображають багатотомову історію регіону та є важливими носіями історичної пам'яті населення [3, с. 29].

Культурний розвиток регіону також тісно пов'язаний із процесами формування регіональної ідентичності. У поліетнічному середовищі Буджака відбувається поєднання локальних традицій із загальноукраїнським культурним простором. Це сприяє формуванню особливої регіональної ідентичності, яка поєднує елементи різних культур і водночас зберігає зв'язок із загальнонаціональною історією та культурою України.

Сучасні дослідники зазначають, що прикордонні регіони, зокрема Буджак, є важливими просторами культурної взаємодії, де формуються нові моделі співіснування різних культур. У цьому контексті Буджак можна розглядати як своєрідну культурну лабораторію, у якій історично сформувалися механізми міжкультурного діалогу та взаємодії [1, с. 6].

Таким чином, культурний розвиток Буджака характеризується поєднанням різних етнічних і культурних традицій, що сформувалися внаслідок тривалих історичних процесів. Багатонаціональний склад населення, активні культурні контакти та прикордонне положення регіону сприяли формуванню унікального культурного простору, який є важливою складовою історичної та культурної спадщини України.

Висновки. Проведене дослідження показало, що Буджак є одним із найбільш своєрідних історико-географічних регіонів України, розвиток якого значною мірою визначався його прикордонним положенням та складними історичними процесами. Територія упродовж тривалого часу перебувала у сфері впливу різних держав, що сприяло формуванню специфічного соціально-політичного та культурного середовища.

Важливою особливістю розвитку Буджака є його поліетнічний характер, сформований унаслідок міграційних та колонізаційних процесів XVIII-XIX століть. Співіснування українців, болгар, гагаузів, молдован та інших етнічних груп сприяло формуванню багатокультурного середовища та складної етнокультурної структури населення регіону.

Таким чином, Буджак можна розглядати як унікальний прикордонний регіон України, історичний і культурний розвиток якого зумовлений поєднанням різних культурних традицій та тривалими міжкультурними контактами. Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим вивченням локальних історичних процесів і культурної спадщини етнічних спільнот регіону.

Список використаних джерел

1. Буджацький фронтір у дзеркалі сучасної гуманітаристики: збірник наукових праць. Ізмаїл : Ізмаїльський державний гуманітарний університет, 2020. 334 с
2. Бондаренко В. Аспекти формування Буджакської етнополітичної дилеми та поліетнічної проблеми державного

етнічного управління: гагаузький чинник. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9. № 5. С. 19–34.

3. Циганенко Л., Олейнікова Г. Memory of the Past in the Multi-Ethnic Space of Danube Cities. *Acta Poloniae Historica*. 2022. № 126. С. 29-46.

4. Шандра В., Аркуша О. Україна в XIX столітті: людність та імперії. Київ : Академперіодика, 2022. 436 с.

5. Шевчук Т. Мистецьке краєзнавство Південної Бессарабії як напрям регіональних студій: стан, проблеми, перспективи. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Серія: Історичні науки. 2020. Вип. 50. С. 138-147.

*Anastasiia Hladkykh,
Viktor Savchenko*

FEATURES OF THE HISTORICAL AND CULTURAL DEVELOPMENT OF BUDJAK AS A BORDER REGION OF UKRAINE

Abstract. *The article analyzes the historical and cultural development of Budjak as a border region of Ukraine and identifies the factors that shaped its multiethnic environment and cultural interaction.*

Keywords: *Budzhak, Southern Bessarabia, border region, multi-ethnicity, cultural development.*

Електронне наукове видання

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка наукових праць / за ред. О. П. Секерської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та археології України. До неї увійшли дослідницькі нароби молодих вчених, аспірантів та здобувачів освіти першого – другого рівнів, які були оприлюднені на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень» 29 квітня 2026 року у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Видання розраховане на дослідників-істориків, викладачів, здобувачів освіти і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Матеріали подано в авторській редакції

Макетування: Родіяд Д. О.

Дизайн обкладинки: Засоба К. І.

Одеса 2026